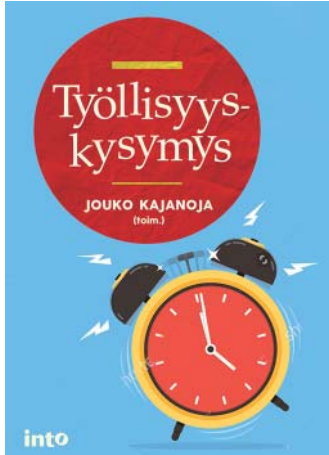

LUKUVIHJE

JOUKO KAJANOJA (toim.):
Työllisyyskysymys.
Helsinki: Into, 2018. 429 s.

HEIKKI RÄISÄNEN
Tutkimusjohtaja
TYÖ- JA ELINKEINOMINISTERIÖ
heikki.raisanen@tem.fi

TYÖLLISYYSKYSYMYS, NYKYAJAN TYÖVÄENKYSYMYS

On joka kerta erityisen juhlallista, kun entinen työministeri laatii aiempaa tehtäväaluettaan käsittelevän teoksen. Jouko Kajanojan toimittaman ”Työllisyyskysymys” -teoksen myötä tällainen kalaasi on nyt käsillä, tiettävästi ensi kertaa. Joukolle noston hattua muutenkin. Kun hänen aktiivipoliitikon uransa päättyi 1980-luvun alun parivuotisen ja melko myrskyisän työministerikauden jälkeen, jäi hän lopulta vaille töitä. Hän on kertonut, ettei oikein tiedä, oliko entisen työministerin ilmoittautuminen työttömäksi työnhakijaksi vaikeampi kokemus hänelle itselleen vai häntä palvelleelle työvoimatoimiston virkailijalle. Voi kuvitella, että tuo tilanne on ollut kummallekin mieleenpainuva kokemus. Jouko kuitenkin jatkoi opintojaan, julkaisi väitöskirjan ja teki vielä uuden uran tutkijana, mm. Kelan yhteiskuntatutkimuksen johtotehtävissä. Jouko on edelleen säilyttänyt uteliaisuutensa, ja siihen kuvaan hänen toimittamansa kirja istuu mainiosti. Kokonaisuus on monessa mielessä toimittajansa näköinen.

”Työllisyyskysymys” on reilut nelisaataisivuinen ja 25 kirjoittajan artikkeleista koostuva teos. Julkistamistilaisuudes-

sa sen toimittaja korosti, että teos ei ole pamfletti vaan tieto- ja oppikirja. Ostan tämän argumentin osapuilleen kahdelta kolmasosaltaan. Pamfletti teos ei ole, vaikka muutamassa artikkelissa vähän pamflettimaista ja ohjelmallisia piirteitä esiintyykin. Teos on ehdottomasti tietokirja ja sellaiseksi helpopolukuinen.

”Työllisyyskysymys” on helpopolukuinen tietokirja, muttei pamfletti eikä oppikirja.

Kuulemma tätä teosta aiotaan käyttää oppikirjanakin. Sellaiseksi se on lukukokemukseni perusteella aika hajanainen ja koostuu osin aika pieniäkin aihepiirejä käsittelevistä artikkeleista. Joistakin artikkeleista kyllä muodostuu lukijalle kokonaisuuden elementtejä työmarkkinoista ja niitä koskevista lähestymistavoista. Jos teosta käytetään oppikirjana ja opiskelijat siitä hyötyvät, se on hienoa, mutta omaan makuuni oppikirjamaisuus ei ole teoksen ihan ensimmäisiä ominaisuuksia. Se on myös luonteeltaan ”tekstikirja” – havainnollistavaa grafiikkaa, kuvioita ja taulukoita on melko säästeliäästi.

TYÖVÄENKYSYMYS MUISTUU MIELEEN

Teoksen nimi ”Työllisyyskysymys” tuo väistämättä mieleen sadan vuoden takaisen työväenkysymyksen, aikansa suurimman yhteiskunnallisen ongelman. Työväenkysymystä koettiin ratkoa jo 1906 perustetun yksikamarisen eduskunnan ensi vuosista lähtien monenlaisin reformein, mutta niistä vain harvat etenivät venäläistetyt senaatin läpi. Yhteiskunnallisen uudistustyön kärjessä olivat porvarilliset reformistit, jotka hyvin ymmärsivät työväestön ja maaseudun tilattoman väestön heikkojen elinolosuhteiden ongelmat ja niiden yhteiskunnalliset seuraukset. Sosiaalidemokraattien uudistusehdotukset menivät usein vielä pitemmälle. Työllisyyden ja

talouden kehityksen kannalta eli ”työllisyyskysymyksen” näkökulmasta tärkeää oli, että reformisteilla oli visio teollistuvasta Suomesta.

Kun työväenkysymyksen ratkaisu sine-töitiin sisällissodan traagisten vaiheiden jälkeen 1920-luvun alun maareformissa, oli teollistuvan Suomen visio samalla kertaa hylätty ja maata alettiin kehittää talonpoikaisen mallin pohjalta. Työllisyyspolitiikan kannalta monet vuosien 1907–14 valtiopäivillä kehitetyt uudistukset olivat ajattelumalleina vaikuttamassa työllisyyspolitiikan kehitykseen aina 1960-luvulle saakka.

On mielenkiintoinen ajatus, mikä olisi ollut maamme kehitys, jos reformistien teollistuvan Suomen visio olisi jäänyt voitolle. Olisiko 1960–70 -lukujen suuri muutto tapahtunut jo aiemmin ja tasaisempaan? Millaisia kaupunkeja meillä nyt olisi? Mitkä teollisuudenalat olisivat kukoistaneet?

MITÄ ON?

Mutta palataan tämän päivän ”Työllisyyskysymykseen”. Teoksen pääosiot ovat 1) työn markkinat, 2) kannustaminen, 3) työttömyyden kustannukset, 4) työvoimapolitiikan malleja ja 5) uuden työvoimapolitiikan elementtejä. Kirjoittajat ovat päteviä ja tunnettuja alan osajia. Teos on myös toimitettu hyvin, teksti on luettavaa ja helposti omaksuttavaa. Eri artikkeleiden välisiä viittauksia on myös viljelty. Lisäksi artikkeleihin on upotettu joitakin tiivistettyjä tietolaatikoita artikkelien aihepiirien keskeisistä kysymyksistä.

”Työllisyyskysymyksessä” käsitellään työmarkkinateorioiden pääsuuntauksia, kannustavuuteen liittyvien ajattelumallien piirteitä, eritellään työttömyyden kustannuksia, esitellään työvoimapolitiikkaa historian, aktiivisen työvoimapolitiikan strategian sekä eri osa-alueiden ja erilaisten kokeilujen kautta, ja lopuksi hahmotellaan uuden työvoimapolitiikan elementtejä.

Rakenteellisen työttömyyden NAIRU-teorian käsittely on kirjan kiinnostavimpia ja parhaita osia.

Jussi Ahokas, Antti Alaja ja Teppo Eskelinen tarjoavat kiinnostavan lähestymistavan talusteorioihin ja niiden työmarkkinaoletuksiin. Eräs artikkelin kiintoisimpia osuuksia on rakenteellisen työttömyyden ja etenkin sitä koskevan NAIRU-teorian käsittely. Sen mukaan työttömyysasteen aleneminen törmää jollakin tasolla kiihtyvään inflaatioon. Kirjoittajat pitävät teoriaa kiistanalaisena. ”Kriitikoiden mukaan arviot NAIRU-työttömyydestä seuraavat liikaa vallitsevan työttömyyden tasoa, jolloin työttömyys nähdään vain harvoin suhdanneluonteisena. Näin työvoiman tarjontaa lisääviin ja palkkavaateita alentaviin toimiin kiinnitetään herkästi enemmän huomiota kuin kysyntää lisääviin toimiin, joilla tosiasiallinen työttömyys saataisiin NAIRU-tasolle”, he kirjoittavat.

Uusklassisesta teoriasta jälkikeynesiläisyyteen kulkeva keskustelu on kaikkiaan ansiokas ja mielestäni kirjan parhaita osia. Siitä olisi kenties saanut vielä enemmän irti, jos teorioiden oletuksia olisi koettanut maastouttaa suomalaiseseen institutionaaliseen ympäristöön tai jos rakennetyöttömyyteen vaikuttavia institutionaalisia tekijöitä olisi tuotu systemaattisemmin esille. Suomalaisten instituutioiden toiminnasta kaipaisi mainintoja erityisesti palkanmuodostuksen yhteydessä.

MITÄ EI OLE?

Jotain jäin silti kaipaamaan. Runsaaseen 400 sivuun ei ole mahtunut yhtään artikkelia Suomen talouden ja työmarkkinoiden kehityksestä, joka juuri olisi sitä oppikirjamaista elementtiä parhaimmillaan. Nyt tietoja tästä laajemman kehyskertomuksen muutoksesta löytyy lähinnä Pekka Tiaisen kiintoisasta työvoimapolitiikan ”esihistoriasta” ennen 1900-lukua ja 1950-luvulta eteenpäin sekä Jaakko Kianderin tiiviistä talouspoliittisesta arviosta ja työllisyyden roolista siinä.

Teoksessa ei myöskään erityisesti esiinny työnantajia, rekrytointia tai työl-

lisyyden siirtymiä. Näitä käsitellään välillisesti lähinnä kannustavuuskysymysten ja kannustavuuden yleisen merkityksen näkökulmista.

Käytännön työvoimapolitiikassa ja elinkeinopolitiikassa työn murros ja siinä vaikuttavat teknologian muutokset nousevat aivan keskeisesti esille, mutta ne ovat aika poissaolevia ”Työllisyyskysymyksessä”. Kun esimerkiksi todetaan työvoimavirkailijoiden määrän suuri vähennys 2010-luvulla, esitetään asia vain ikään kuin ikävänä kehityspiirteenä, mutta sitä ei kytketä mitenkään palvelumallien ja siinä tapahtuneen teknologisen kehityksen muutoksiin.

Teknologian muutosta olisi ollut tarpeen käsitellä työvoimapolitiikan muutosten yhteydessä.

Käytännön työvoimapolitiikassa esillä ovat muun muassa e-palvelut, automatisoitu työnvälitys, älykkäät teknologiaratkaisut ja koneälysovellukset. Niitä käyttävät jo monet työhallinnat Euroopassa, ja pieneltä osin tällaista ”älyä” on jo meilläkin. Lisäksi yksityisten palveluntarjoajien rooli ja niiden markkinoille tuomat teknologiaratkaisut ovat hyvin keskeisiä tekijöitä myös sparraamassa julkista työvoimapolitiikkaa. Näistä seikoista olisi toivonut sanottavan jotain.

Mikko Jakosen artikkelissa työn muutosta kyllä käsitellään ja teknologiakysymyksiäkin mainitaan, mutta lähestymistapa on lähinnä globalisaatiossa ja prekarisaatiossa. Johanna Perkiön ja Ville-Veikko Pulkan perustuloartikkelissa käsitellään myös työn teknologiamurrosta, muttei työvoimapolitiikan, vaan laajemman työllisyyspolitiikan kannalta.

KYSYNTÄ, KOKEILUT JA UUDET MAHDOLLISUUDET

Kun tekstistä ja käsittelytavasta kirjoittaja toisensa jälkeen heijastuu – tai sanotaan ihan suoraankin – kritiikkiä tarjontalähtöistä työllisyys- ja työvoimapolitiikkaa kohtaan, jää lukijalle käteen sen vaihtoehdona lähinnä suhdannepoliittikkaan liittyviä yleisiä näkökohtia. Tässä olisi hyvinkin voinut käsitellä ky-

syntäpainotteista työvoimapolitiikkaa, työnantajien toimintaa ja rekrytointikysymyksiä. Selektiivisenä poliittikalajina työvoimapolitiikka olisi paljon realistisempi ja osuvampi kysyntäpuolen poliittikkatoimenpide kuin yleisemmät kysyntää lisäävät talouspoliittiset toimet alijäämäisten budjettien aikana.

Työvoimapolitiittisissa kokeiluissa on kiintoisuudestaan huolimatta sivuvaihtelma siitä, että monet kokeiluista kirjoittavista ovat, jos nyt eivät ihan kyseisen kokeilun advokaatteja, niin ainakin tiukasti asianosaisia. Kovin analyttistä vaikutelmaa voi siksi olla hankala tavoittaa. Esimerkiksi Erja Lindberg kyllä tuntee työllisyyden kuntakokeilut, Aarne Kuusi työpankkikokeilun ja Anne Huotari Paltamon työllisyyskokeilun, mutta miten heidän kirjoituksiinsa oikein pitäisi suhtautua? Kaikissa kokeiluissa koskevissa neljässä artikkelissa käytetään kyllä lähteitä ja tarkastelulle on myös pohjana Robert Arnkilin laatima kokeilutoiminnan jäsenys. Toisaalta, toisaalta. Tässä tarvittaisiin yksikätinen ekonomisti. Koska en ole ekonomisti ollenkaan ja molemmat kädetkin pelaavat, jääköön lukijan harkintaan.

Työvoimapolitiikan mahdollisuuksissa käsitellään työtakuuta, kansalaistyötä sekä perustulokysymyksiä. Artikkelit ovat mielenkiintoisia esimerkiksi siitä näkökulmasta, kuinka kaukaa viralliseen työvoimapolitiikkaan nähden näitä mahdollisuuksia on keksitty etsiä. Lievennyksenä on kyllä sanottava, että perustulo on kokeilun muodossa osa virallistakin politiikkaa, tosin ennen muuta sosiaalipoliittikkaa, vaikka kirjoittajat lähestyvätkin sitä työllisyyspolitiikan kulmasta. Näissä aihevalinnoissa esille pääsevät myös kirjan tekijöiden maailmanparannukselliset ominaispiirteet. Mikä on pelkästään hyvä ja virkistävää.

Työllisyyskysymyksen historiallisena taustana voi tavallaan pitää työväenkysymystä. Se poistui poliittiselta agendalta 1920-luvun alun maareformissa. Työllisyyskysymys ei kuitenkaan ole poistunut eikä poistu poliittiselta agendalta. Toivottavasti se pysyy myös tutkijoiden agendalla korkealla. Sen takia ”Työllisyyskysymys” -teos on ajankohtainen.

Huonoa kirjallisuutta en voi suositella kenellekään luettavaksi. ”Työllisyyskysymystä” voin.